

İMECE: İstanbul'un bir gecekondu mahallesinde kadınların kendilerini güçlendirme pratiği

Meral Apak

Bu bölüm, İstanbul'un çevresel semtlerinden biri olan ve Türkiye'deki farklı bölgelerden büyük farklılık arzeden iç göçmenler alan Esenyurt'ta şu anda aktif olan bir kadın örgütünün, İMECE, Kadın Dayanışma Kooperatifinin etkinliklerini analiz etmek ve açıklamak amacını taşımaktadır.¹ İMECE'nin kadınlık temelinde ortak öğrenme etkinliği yürütme gayretleri, Kürtler, Aleviler, Sünni muhafazakar mezhepler, Romanlar ve 1980 sonrası dönemde gelen Bulgar göçmenlerin kültürel, toplumsal ve eğitsel çeşitliliği bağlamında içe dönük bir bakış açısıyla incelenecektir. Bu içe dönük bakış açısının nedeni benim bu inisiyatifin kurucularından biri olmamdır.

Makalenin ilk kısmı Türkiye'de kadın hareketinin ve bunun eğitimle ilişkisinin kısa bir özetinden oluşmaktadır. Bu kısımda ayrıca İMECE'nin konumunu kadınların güçlendirilmesi çerçevesi içerisinde yerleştireceğim ve bu örgütün tarihi ve gerçekleştirilecek etkinlikler üzerine perspektifi hakkında bazı bilgiler vereceğim. Tüm bu noktalardan önce, örgütün etkinliklerinin meydana geldiği Esenyurt hakkında bazı demografik bilgiler verilecektir. Makalenin ikinci kısmı, gerçekleştirilen etkinliklerle birlikte daha önce ifade edilen perspektif ve karşılaşılan engellerin sonucu olarak bunların nasıl gözden geçirildiği ve şekillendirildiğine odaklanmaktadır. Farklı sosyoekonomik düzeylere ve eğitim seviyelerine ve farklı etnik, dini ve dilsel kimliklere sahip kadınlar arasındaki iktidar ilişkisine vurgu yapılmaktadır. Dışlanmış etnik gruplara mensup kadınlar için Türkçe okuryazarlık kursları düzenlemek gibi etkinlikler ile anadili koruma ilkesi tartışmalı bir etken olarak görülecektir. Son kısım kadınların eğitsel ihtiyaçlarıyla ilgili daha önce gerçekleştirilen eğitsel etkinliklerle ilgilidir. Ayrıca 'kimin güçlendirilmesi' sorusu tartışılacaktır. Makalenin sonunda tüm sürecin kısa bir değerlendirmesini yapmaya çalışacağım.

Türkiye'de kadın örgütleri ve İMECE'nin kısa bir kadınsal tarihi

İstanbul'da 1800'lerin ortalarından beri bir grup aktif kadın örgütü varolmuştur. İlk girişimler 'Batı'daki ilk dalga feminizmden etkilenmiştir ve kendi feminizmlerini bir bakış açısı olarak ifade edenler olmasına karşın, bu hareketler temelde 'kadınlar için' çalışmak yerine 'kadınların katılmasına izin veren' toplumsal ve ekonomik örgütlenmelere odaklanmıştır (Tekeli 1994: 349-358). Yine de o zaman için bu oldukça zorlu bir pratikti.

Daha sonra 1908 ve İkinci Meşrutiyet döneminin ardından yardımlaşma, eğitim, kültür ve barışa yönelik kadın dernekleri sahneye çıktı. Bu dernekler ve topluluklar görece kadınlara yönelik kadın örgütleriydi (Çakır 1996: 21). Diğer yandan bu dönem önemliydi, çünkü Osmanlı toplumunda kadınların anne, eş ve kız olarak rolünü sorgulayan, böylelikle kadınların kamusal alanda özgürlük kazanması için eğitim ve işin gerekliliğini vurgulamaya çalışan kadın grupları vardı (Tekeli 1995: 11). Bu hareket daha sonra tüm bu argümanları 1923'ten sonra yeni Cumhuriyetin ulus inşa etme süreci bağlamında içeren bir tür devlet feminizmine dönüştü. Tekeli'nin gösterdiği gibi 'kadınlardan yeni devlete yönelik buna tekabül eden bir bağlılık ve adanmışlık bekleniyordu; kadınlar eşit seçme seçilme hakkını elde ettiğinde, devlet "Türkiye'de cinsiyet eşitliği sağlandığına göre" kadınların artık kendi örgütlenmelerine ihtiyaçları olmadığını iddia etti ve eski feminist hareketle yeni dönem

1 Fatma Gök'e özel teşekkürlerimi ifade etmek isterim. Onun desteği olmasaydı İMECE akademik çevrelerde şu an bilindiği kadar iyi bilinemezdi.

arasında bir köprü teşkil eden Türkiye Kadın Cemiyeti'ni yasakladı'(Tekeli 1995: 12). Türkiye Kadınlar Derneği'nin 1935 yılında kapatılmasından çok uzun bir süre sonra, kadın örgütleri ortaya çıkmaya devam etti, ama mevcut hakim ve muhalif hareketleri yansıttılar ve 1980'lerin sonrasına kadar uzun bir süre belirli ve özerk bir feminist bakış açısına sahip olmadılar. Türkiye Kadınlar Derneği'nin kapatılmasından sonraki dönem boyunca kadın sorunu hem egemenler hem de muhalifler için bir ideolojik mücadele alanı oldu. 'Özgürleştirilmiş' Türk kadını yaratma söyleminden sadece devlet faydalanmıyordu, aynı zamanda İslamcılar ve radikal sol kadınları 'gerçek' anlamda 'nasıl özgürleştireceklerine' dair kendi söylemlerini kullanıyordu.

1970'li yıllar sol ideolojik grupların, ekonomik kalkınma, emperyalizm, ekonomik ve toplumsal adaletsizlik, eşitsizlik ve sınıf sömürüsü gibi yeni kavramları getirerek ülkenin siyasal gündemini belirlemede etkili oldukları bir dönemdi (Tekeli 1995: 13). Özellikle kadınların ezildiğini düşünen ama kadınların özel emeği hakkında kuramda hiçbir şey söylemeyen ve kadınlar hakkında genellemeler yapan Marksist gündemde 'kadın sorunu'na ilişkin bir ideolojik söylem bulunduğu için, bu kavramlarda kadınları meselenin bir parçası olarak düşünmek kaçınılmazdı. Bununla birlikte buradaki çaba kadınları sosyalist erkeklerle el ele kapitalizme karşı savaşılmaya çağırmanın ötesine geçemiyordu, çünkü ataerkine ilişkin bir sorgulama veya tartışma yoktu. Böyle bir bağlamda, bu sol gruplar içerisinde aktif rol oynayan entelektüel kadınlar için, özellikle de aynı anti feminist görüşü paylaşan bu çok sayıda grubun birbirleriyle de kavga halinde olduğu göz önüne alındığında, Marksist gündemin dışında kadınlar üzerine bir söylem geliştirmek oldukça güçtü. Aka'ın işaret ettiği gibi dönemin önemli özelliklerinden biri, alt sınıflardan kadınların İKD (İlerici Kadınlar Derneği) döneminde olduğu gibi yüksek bir katılım oranına sahip oldukları durumlarda bile, orta sınıftan kadınların aktif süreci yürütmeleri idi (Aka 2003: 125).

1980 askeri darbesini izleyen dönemde, Batı'daki ikinci dalga feminizmin son etkilerini yansıtan yeni bir özerk kadın hareketi başladı. Bu dönem aynı zamanda feminizm ideolojisinin, her iki cinsiyet için de genel bir formüle sahip olduğunu iddia eden hakim büyük ideolojilerden gelen saldırılara karşı mücadele etmesi gerektiği bir dönemdi (Berktaş 1994: 18-27). Tüm siyasal aktiviteler ve demokratik haklar yasaklanmış olduğu için, 1980 sonrası dönem, Marksist söylem tarafından bastırılmış ideolojilerin kendilerini ifade etme fırsatı bulduğu bir dönemdi. Feminizm bunların arasındaki en önde gelen ideolojiydi, çünkü Marksizm 'kadın sorunu' gündemini zaten ele alıyordu. Demokratik muhalefet yapmaya yönelik ilk girişimlerden biri, kendilerini feminist olarak tanımlayan bu kadınlar tarafından gerçekleştirildi. Bunların tamamı orta sınıf mensubu, yüksek eğitim almış ve siyaseten aktif kadınlardı ve en önemlisi de, 'başkalarının' değil, 'kendi' özgürleşmeleri için bir şeyler yapıyorlardı, çünkü herkese için eşitliği savunduğunu iddia eden siyasal hareketlerde kendi ezilmişliklerini keşfettiler. Kadın hareketi aynı zamanda solun ciddi bir yenilgiye uğradığı dönemde yükseldi ve dolayısıyla daha önce sol harekette aktif olan kadınların gerçekleştirdiği bu feminist hareket bir ihanet olarak algılandı. Bu makalede, İMECE'nin 'kadınsal tarihi' hakkında okurken kadınların içinden geçtiği süreci biraz daha net olarak anlamak için İMECE'nin kurucu üyelerinin, 1980 sonrası dönemin ilk feminist hareketinden üç kuşak sonra, sol hareketten geldiği göz önüne alınmalıdır.

1980'li yıllarda temel slogan kadınların kamusal veya özel alanda karşılaştığı hiçbir baskının siyasal gündem dışında olmadığı şeklindeki ikinci dalga feminizmin merkezi fikrine dayanıyordu. Tüm gösteriler ve siyasal etkinlikler bu kavram paralelinde yürütüldü ve dolayısıyla zaman zaman gösteri olarak değil, önemsiz 'kadınca' şovlar olarak küçük görüldü. Bununla birlikte başardıkları şey o kadar küçük değildi. Kamusal görünürlük kazandılar ve ana ideolojilerden bağımsız olarak yaşamın pek çok

alanını etkilediler. O zamandan sonra kamusal alanda söylenen her sözün, konuşmacının kadınları göz ardı etmediğini gösterecek bir şey söylemesi gerekti.

1990'larda kadınlar *üzerine* ve kadınlar *tarafından* yürütülen hararetli mücadele düşüşe geçti. 1990'lı yılların ana özelliği kurumsallaşma üzerine yapılan vurguydu. Bu yıllarda iki farklı yaklaşım gündemdeydi: küçük grup feminizmi ve ılımlı devlet feminizmi (Bora 2002: 114). Türkiye'de radikal sol temelde devletten gelen saldırılarla meşgul olduğu için, onlar bu meseleye önemli bir ölçüde katılmadılar.

Kadın davasında yapılan temel iş, projeler yapmak, fon almak ve bu projeleri hedef gruptaki kadınlara uygulamaktı. Bu etkinliklere aynı zamanda Proje Feminizmi de deniyordu. Bu etkinliklerin çoğu daha az vasıflı veya 'yoksun' kadınlar adına, orta sınıfa mensup eğitilmiş kadınlar tarafından yürütüldüğü için, genel olarak 'özgürleşmiş kadınların bir bakıma aşağı olan *öteki* kadınları özgürleştirilmesi' şeklini alan bir 'devlet feminizmi' görüntüsü veriyordu. Pek çok açıdan Proje Feminizminin ideolojik olarak kusurları vardı. Yine de 1990'lar kadın hareketinin özerk veya yarı özerk ya da devlet yapısı içinde kontrollü bir şekilde kurumsallaşması bakımından önemlidir.

Kardam ve Ecevit, kurumsallaşmanın yanı sıra küçük grupların sayısındaki artışın ve bunların en büyük şehirlerin yanında ülkenin tamamına yayılmış olmasının vurgulanması gereken önemli bir nokta olduğunu belirtmektedir (Kardam ve Ecevit 2002: 90). Diğer yandan 1990'larda Refah Partisi'nin örgütlenme çalışmasıyla bir tür İslamcı kadın hareketi ortaya çıktı. Bu hareket, Proje Feminizminin yürüttüğü etkinliklerle karşılaştırıldığında, bir siyasi parti tarafından organize edilmesine rağmen, büyük şehirlerin banliyöleriyle ilgilenen içten dışa dönük bir hareketti. Yine de hem Proje Feminizmi hem de İslamcı kadınların etkinlikleri gerektiği zamanlarda radikal eylemlere karşı içsel bir kısıtlama uyguluyordu. Nazik Işık, 1990'lı yıllardaki bu kurumsallaşmanın Dördüncü Dünya Kadın Konferansı ve Birleşmiş Milletler zirveleri dikkate alınmadan anlaşılamayacağını (Işık 2002: 59) ve Avrupa Birliği'yle bütünleşme planlarıyla ilişkili olduğunun göz önüne alınması gerektiğini belirtmektedir (Türkeş 2000: 47).

Bir yandan 1990'ların başlangıcında devletin tüm demokratik kurumlara karşı baskıcı tutumuyla sosyalist kadınlar, çoğu yasal dernekler olan klasik örgütlenme araçlarından mahrum kalmışlardı. Diğer yandan kendilerini yeni enformel toplanma biçimlerine uydurabiliyorlar ve devletin antidemokratik baskısına direnmek ve kendi siyasal kimliklerine angaje olmak gibi 'daha genel' mücadele meseleleriyle ilgilenmek zorunda kalıyorlardı.

1990'ları özetlemek gerekirse, önemli düzeyde bir kurumsallaşma olduğundan, fakat bunun 1980'lerdeki feminist hareketin militanlığı pahasına gerçekleştiğinden söz edilebilir. Bu militanlık o hareketin başarılarının küreselleşme bağlamında ataerkil ideoloji tarafından sömürülmesine yol açmıştır, ama aynı zamanda büyük bir tanıtım sağlamış ve kamusal kabulün kazanılmasına yardımcı olmuştur.

İMECE'nin kurucuları 1990'larda solcu gruplardan gelen kadın grubu arasından çıkmıştır. Genel siyasal meselelerle aktif bir şekilde ilgileniyorduk, ama aynı zamanda gerçekte katıldığımız toplumsal ve siyasal çevrede kadın olmanın sorunlarını da düşünüyorduk. Neredeyse hepimiz üniversite mezunu ve bir meslek sahibiydik. Çoğumuz, daha önceki aktif feminist grupların aksine alt sınıf ailelerden geliyorduk. Alt sınıfa mensup ailelerden gelmemize rağmen, İstanbul'un tanınmış üniversitelerinde iyi bir eğitim alma fırsatımız olmuştu. Bu, kurucu grubun yapısı hakkında not edilmesi önemli olan bir

şeydir. Sorunları tespit etmek, yaklaşımlar oluşturmak ve politikalar önermek için birbirimizle tartıştık, münakaşa ettik ve hatta kavga ettik. Bir meseleyi konunun öznelere arasında değilmiz gibi kendimizi ayrı tutmak şeklindeki klasik Marksist tartışma sınırlarını aşmak için birbirimizle mücadele ettik. Elimizde zaten eşyayı algılamak ve kategorize etmek için hazır bir prosedür bulunduğ için, bu süreç kolay olmadı.

Başlangıçta 21-35 yaşları arasında 20-25 kişilik bir kadın grubuyduk ve süreç bizim için o kadar aydınlatıcıydı ki hepimiz kendimizi, kendi pozisyonumuzu anlama vizyonumuzu genişleten bir tür ritüelin içerisinde hissediyorduk. Bu yüzden ilgili herkesi sürecin derinlerine çeken çok coşkulu bir gruptuk. Bu aslında bilinç arttırıcı bir gruptu, ama biz bunun çok sonra farkına vardık. Süreç içinde bizim angaje olduğumuz siyasal gruptan gelen erkeklerin büyük muhalefeti oldu. Feminist olmakla suçlandık ve bu da bizi gerçekten ne yaptığımız konusunda daha derin bir sorgulamaya girişmemize yol açtı. Bu bakımdan, hem teorik hem de pratik olarak kadınları ilgilendiren pek çok meseleyle ilgili bir program oluşturduk. İstanbul ve Boğaziçi Üniversitelerinden bize eğitim vermek ve tartışmalarımızı yönlendirmek üzere Fatma Gök (bu kitabın yazarlarından birisi), Şirin Tekeli, Nesrin Tura, Tülay Arın ve Gülnur Savran'ın aralarında bulunduğu önde gelen feminist kadın akademisyenleri ayarladık. Meselelerin felsefesi, ekonomisi ve siyasetiyle ilgili uzun bir okuma ve tartışma seansları dönemi geçirdik. Sonunda vardığımız yer, ataeril sisteme ve onun ekonomik sistemle merkezi ilişkilerine yönelik bir vurguydu. Kadının ücretsiz emeğinin ataeril sistemle kilit öneme sahip bir ilişki içinde olduğu fikri, alan çalışmamızın özünü oluşturuyordu ama bu belirli kimliklerle ve etnik, dini ve dilsel çeşitlilikle iç içe geçmişti.

Bu süreç içerisinde, kadın çalışmaları alanındaki geniş bir literatürü tarayarak cinsiyet ve sınıf arasındaki bağları ve kadın sorununun birçok boyutunu anlamaya çalıştık. Muhaf bir grup içerisinde kadınlar olarak varlığımızı sorguladık. Tartışmalarımızdan sonuçlar çıkarmaya çalıştık ve sonra 'toplum içinde aşağı konumda bulunan kadınlar için' değil, toplumumuzdaki kadınlarla birlikte kendimiz için bir şeyler yapmaya karar verdik. Sınıflarından bağımsız olarak toplumun tüm katmanlarındaki kadınlar arasında güçlü bir bağ olduğunu fark ettik. Bu nedenle, en çok dezavantajlı kadın gruplarıyla birlikte bir şey yapmadan kendimiz için bir şey yapmanın bir anlamı olmadığına karar verdik, ama bunu belirli hiyerarşik ilişkilere girme tuzağına düşmeden başarmak çok zordu. Bizim zihniyetimizin özü şu şekilde tanımlanabilir: *eğer dünyanın herhangi bir yerindeki tek bir kadın hala şiddet veya ayrımcılıktan ya da cinsiyeti temelinde saldırılardan muzdaripse ben hiç güvende değilim ve bana hiç saygı duyulmuyor.* Dolayısıyla metafor düzeyinde zaten olduğu gibi, gerçeklik düzeyinde de kendi kaderimizi, aynı sınıftan geldiğimiz için bize oldukça tanıdık olan alt sınıf kadınların kaderiyle birleştirdik. Tüm bu etkinlikler 1997-2000 yılları arasında meydana geldi.

Daha sonra kadınların ücretli ve ücretsiz emeğine odaklandık ve kendi emeğimize bakarak bu mesele üzerine pratikte çalışmanın bir yolunu aradık. Çoğumuz büyük şehirlerin varoşlarından veya taşradan geldiğimiz için, bize tanıdık olan bir yer seçmeye karar verdik. Sonuç olarak bazılarımızın hala akrabalarının veya aile üyelerinin bulunduğu Esenyurt'ta uygulamaya geçmeye karar verdik.

Esenyurt özellikle 1990'lı yıllarda Türkiye'nin farklı bölgelerinden büyük çeşitlilik arzeden göçmenlerin toplandığı bir yerdir. Nüfusun çoğunluğu Kürtlerden ve Romanlardan oluşmaktadır. Bununla birlikte, bir kömür madenciliği şehri olan Zonguldak gibi normalde göç vermekten ziyade göç alan bir şehir olarak bilinen yerlerden gelen göçmenler de vardı; bunun nedeni muhtemelen ülkede çok sayıda insanı işsiz bırakarak sürmekte olan özelleştirmelerdi. Yine de Esenyurt, toplumun en yoksul

kesimlerinden gelen en alt sınıfa mensup ve eğitim, sağlık ve hukuk sistemi olanakları bakımından dezavantajlı en çok insanın yaşadığı, pek çok rengi içinde barındıran bir semt olarak varolmaktadır. Aynı zamanda neoliberal yoksullaştırma politikalarının olumsuz etkileri nedeniyle son zamanlarda büyük şehirlere göç eden insanlar da bulunmaktadır. Bu insanlar esnek ve ucuz emek teşkil etmekte ve parçabaşı veya hizmet sektöründe düşük temel yaşam standartlarında çalışmaktadır. Kadınların neredeyse tamamı ailelerinin geçimi sağlamak için bir tür kayıtsız iş yapmaktadır, çünkü kocaları genellikle işsizdir veya geçici işlerde çalışmaktadır. Birçok ailenin üçten fazla çocuğu vardır. Okul bırakma oranları her iki cinsiyet için de çok yüksektir, çünkü erkekler eğitim almakta bir gelecek göremezken, kızlar da genellikle ekonomik veya geleneksel nedenlerle okuldan alınmaktadır. Sağlık güvencesine sahip aileler çok nadirdir.

Yukarıda belirtildiği gibi bazılarımızın hala bölgeyle gerçek bir ilişkisi olduğu için, organik entelektüeller veya organik aktivistler olarak görülebiliriz (krş. Sernhede, bu kitapta), çünkü bir yabancılaşma hissi ve ‘yardım edenler-yardım edilenler’ durumu tecrübe etmedik. Bu yer askında bizim evimizdi veya aramızda taşra bölgelerinden gelmiş olanlar için ev gibi bir ortamdı. Ne ‘yoksul ötekiler’ için bir şeyler yapmaya çalıştık, ne de kendimizi ‘özgürleşmiş’ olarak gördük, çünkü biz de aynı sınıftan geliyorduk.

2001 yılında yerli kadınlarla birlikte kendimizi gerçekleştirmek, semtin farklı bölgeleri tanımak ve çevredeki kadınlarla tanışmak amacıyla bir yer kurmaya karar verdik. Çok okuma ve araştırma yaptığımız için ‘varoş’un göbeğinde bir ‘kadın araştırmaları merkezi’ açmaya karar verdik. İMECE böylece 2001 yılında KADMER (Kadın Araştırmaları ve Dayanışma Merkezi) adıyla kurulmuş oldu. Merkezler genelde kent merkezlerinde olurdu ve işte bu nedenle kadın örgütlerinin neredeyse tamamının merkezi 1990’larda Taksim’de veya İstanbul ya da diğer şehirlerin başka bir merkezi bölgesindeydi. İronik olarak bizim ‘merkez’imiz *merkezde* değil *çevredeydi*. Elbette planlarımız vardı, ama bu planların sadece motoru ateşlemek için olduğunun ve yerli kadınların inisiyatifiyle anında değişeceğinin çok iyi farkındaydık. Dolayısıyla bu, bir laboratür deneyi gibi değildi, yapılacak olan bölgedeki kadınlarla etkileşim sürecinde belirlenecekti ve süreç kendisini gerçekleştirdi.

Dayanışma etkinliklerinin ve yerli kadınların katılımının genişlemesiyle birlikte, örgütü Kadın Dayanılma Kooperatifi’ne dönüştürme kararı aldık.² Bu dönüşüm, önceden planlanmış olmaktan ziyade örgütün doğasına içkindi. Böylece 2003 yılında örgüt, herkesin kolektif olarak birlikte çalıştığı geleneksel köylü işbirliği için kullanılan İMECE adını aldı. Üç yıllık pratik deneyiminin yardımıyla, İMECE kooperatifinin sokakta yapılan açılış törenine 2000’den fazla yerli kadın katıldı.

Yerli kadınların nasıl bizi tanıdığını ve sürece nasıl katıldıklarını anlatmak aydınlatıcı olabilir. İlk gelenler, söylemeye gerek bile yok, bazılarımızın akrabalarıydı. Daha sonra gelenler, ‘bu dükkanın ne sattığını’ sormak için KADMER’e gelen yerli kadınlardı.³ Birbirimizi tanımaya başladıktan sonra, kızlara İngilizce öğretmek, çocuklara derslerinde yardımcı olmak, onların sağlık sorunlarıyla ilgilenmek, hukuki konularda tavsiyelerde bulunmak vb. gibi çeşitli alanlarda, bizim çeşitli mesleklerimize göre birlikte dayanışma içinde hareket etmeye başladık. Sonra kadınlar dantel, nakış veya örgüleriyle birlikte KADMER’de toplanarak sohbet etmeye ve sorunlarını paylaşmaya başladılar. Bundan kısa bir süre

sonra yerli kadınlar KADMER'e şakayla 'kadın kahvehanesi' demeye başladılar, ama bu, daha sonra İMECE adı verilen gerçek bir kadın kahvehanesi fikrine dönüştü.

İMECE daha sonra belediyeden izin alarak, etkinlikleri için mekan olarak kullanmak üzere bir parktaki bir barınağa taşındı. O zaman İMECE Kadın Kahvehanesi adını aldı. Yerli kadınlar ve biz (yeni *biz*) orada toplanmaya ve gündemimiz hakkında tartışmaya başladık. Gündemimizi çoğu zaman ailelerimizin geçimini sağlamak, mahalledeki çocukların yozlaşması ve sağlık, eğitim ve barınma gibi temel insan ihtiyaçları oluşturuyordu. Yerli kadınların çoğu kayıtdışı bir şekilde gündelikçi, çocuk bakıcısı, nakışçı, ev temizlikçisi veya parçabaşı çalışan işçiler olarak çalışıyorlardı. Dolayısıyla hayatlarını kazanmak için işbirliği içinde bir ey yapmaya karar verdiler. Esenyurt gibi yerlerde hayatını kazanmak en önemli sorundur ve kadın olma durumuna bağlıdır. Kadın olmak, iş mücadelesi için kamusal alana girme fırsatının çok az olduğu anlamına gelmektedir. Üstelik, ailelerin çoğu kadınların kazandığıyla geçinmek zorundadır, çünkü bölgedeki kocaların çoğu ya işsizdir ya da geçici ve düzensiz işlerde çalışmaktadır veya yükü omuzlarında taşıyamayarak kaçmaktadırlar. Bu noktada bir kadın kooperatifi kurma fikri ortaya çıktı. Fakat, özellikle düzenli bir geliri olmayan yerli kadınlar için bir kooperatif kurmak pek de ucuz değildi. Böylece ortak bir karar alarak, kolektif olarak çalışmaya karar verdik. Örgü ördük, yemek yaptık ve satmak üzere evden süs eşyaları getirdik; para toplamak için görece pahalı biletleri olan bir piknik organize ettik ve otobüsü tutmaktan yemekleri yapmaya, içecekleri hazırlamaya ve her şeyi planlamaya kadar gerekli tüm düzenlemeleri yaptık. Bu şekilde tam da ihtiyacımız olan miktar olan 2000 TL civarında para topladık.

Kooperatif çatısı altında gerçekleştirdiğimiz etkinlikler arasında Esenyurt çevresindeki fabrikalardan parçabaşı iş almayı organize etmek, ev temizleme işi ayarlamak, İstanbul Üniversitesi tarafından temin edilen 13 makineyle kadınlara tekstil sektöründe mesleki eğitim vermek, okula giden (çoğu İMECE üyelerinin ortaokula veya liseye giden kızlara) ve yerli kızlara⁴ drama, spor, İngilizce ve sağlık dersleri vermek ve kadınlarla çocuklar için çekap yaptırmak, giysi dayanışması, hukuki dayanışma ve diğer pek çok şey bulunmaktadır.

İMECE çatısı altında kadınlar olarak biz birleşmeyi, dezavantajlarımızı yok etmeyi ve kendimizi güçlendirmek için yeni bir kadın dayanışması biçimi oluşturmayı hedefledik.⁵ İMECE'de ayrıca tamamen gönüllülük temelinde eğitim, sağlık ve hukuk alanlarında çocukların ihtiyaçlarını ve kendi ihtiyaçlarımızı karşılamak için çalışmayı amaçladık. İMECE kadınlar için, kadınlar tarafından kuruldu ve kadınlar tarafından kolektif olarak idare edilmektedir. İlke olarak hiçbir erkek aktivitelerde veya Çarşamba günleri yapılan karar alma toplantılarına dahil edilmemektedir.

Yerli kadınlar ve profesyonel gönüllüler, yani doktor, hemşire, avukat, öğretmen vb. gibi herkesin yararına yardımcı olacak bir kabiliyeti veya mesleği olan gönüllüler de dahil olmak üzere tüm

4 Çoğu 14-22 yaşları arasında olan bu kızlar ne bir iş sahibidir ne de okula gitmektedir.

5 Kadınlar bağlamında *güçlendirme* terimiyle kadınların kamusal olanaklara ve vatandaşlık haklarına erişme, bunları elde etme ve kullanma imkanlarını arttıran etkinlikleri tanımlamak amaçlanmıştır. Bu tanım ayrıca kadınların kendini ifade etme kabiliyetinin ve kamusal alanda erkek yönelimli tanımları kadınların benzersiz koşullarına göre değiştirme gücünü arttırmayı da içermektedir. Bunun yanı sıra *güçlendirme* kelimesi burada kadınların kendi yaşamlarının kontrolünü ellerine almaları için gerekli imkan ve güçle donatılmaları anlamına da sahiptir.

gönüllüler karar alma sürecinde eşit bir şekilde rol almaktadır.⁶ Hiçbirimizin herhangi bir ayrıcalığı bulunmamaktadır. Örgüt içindeki her eylem kolektif karar alma süreciyle gerçekleştirilmektedir. Yürütülecek etkinliğin türüne bağlı olarak gönüllü takımları oluşturulmaktadır. Bu takımlar esnek ve özerktir. Bütün İMECE camiasının üzerinde görüşbirliği oluşturduğu genel ilkelere aykırı hareket etmedikleri müddetçe, kendi kararlarını alırlar ve herkesi kapsayan Çarşamba toplantılarında rapor verirler. 'Gönüllü' terimini biraz daha açacak olursak, herkesin kendi kapasiteleri ve vasıflarına göre, kimsenin bu kabiliyetleri üstünlük ve aşağılık algısı oluşturmak için sömürmedikçe yapılması gereken işe katkıda bulunduğundan söz etmek faydalı olabilir. Örneğin okuryazarlık kursları için aynı mahallede yaşayan ilkokul öğretmenleri ve mahalledeki kızlara kendi vasıflarını öğretmek isteyen kadın kuaförleri bulunmaktadır. Bazı ev kadınları İMECE'ye gelerek, çalışmak zorunda olan ve çocuklarını bırakacak bir yerleri olmayan komşularının çocuklarına bakmaktadır. Bunu para kazanmanın bir yolu olarak görmemektedirler, çünkü örgütün doğası, okuryazarlık eğitimi veya hukuki danışma gibi başka bir ihtiyacın karşılanmasıyla 'ödeme yapılması'na dayanmaktadır.⁷ Buna ek olarak kişinin kendi mesleğine bakılmaksızın İMECE merkezini temizleme işi gönüllülük esasıyla yapılmaktadır. İlke olarak kimse diğerlerinden daha fazla yetkiye sahip değildir. Bu ilke sadece sözde kalmamaktadır, pratiğe de yerleşmiştir; kimse avukatı veya öğretim üyesini tuvaletleri temizlerken veya bulaşıkları yıkarken görmeden temizlik işine katılmaya başlamamıştır.

Mali ihtiyaçlara gelince, İMECE'de çalışan hiçbir ücretli kadını bulunmadığı belirtilmelidir. İMECE, hareket özgürlüğü üzerinde herhangi bir kontrol oluşmasına karşı özerkliğini ve bağımsızlığını muhafaza edebilmek için herhangi bir fona başvurmamıştır. Dolayısıyla 'kadınların güçlendirilmesi' terimi her zaman kuşkuyla yaklaşılacak bir kavram olmuştur. Yani 2004 yılının sonuna kadar İMECE üç yıl boyunca hiçbir fona isteyerek başvurmamıştır. 2005 yılında 'Küresel Fon'dan gelen bir fon kabul edilmiştir, çünkü bu kurum kadınları destekleyen feminist bir kurumdur. Bu fondan bağımsız olarak İMECE, sadece kendi amaçlarını gerçekleştirmek için daha fazla kaynağa ihtiyaç duyan, tamamen kendi kendini yöneten ve kendine yeten bir örgüt olmuştur.

Uygulanan pratikler ve karşılaşılan sorunlar

İMECE bugüne kadar bazıları başarılı olan bazılarındansa ne yapılmaması gerektiği anlamında ders çıkarılan pek çok etkinlik gerçekleştirmiştir. Örgüt ve örgütün yaklaşımı hakkında bir fikir verebilecek etkinlik alanları dört ana kategoride toplanabilir.

Bilinç arttırma

Davis'in kendisiyle yaptığı mülakatta Freire'nin belirttiği gibi bir eğitim süreci asla tarafsız olamaz (Davis 1980: 57). Bu anlamda, grubun ilk kurucuları olarak bizim kendimiz için gerçekleştirdiğimiz eğitim elbette baskı için değil, bizim kendi özgürleşmemiz içindi. Bununla birlikte bizim özgürleşme eylemimiz, bu belirli bilgi şeklini diğerleriyle paylaşmadan ve bu öğrenme sürecini bir tür genişletme pratiğine girmeden asla özgürleşemeyeceğimizi fark ettiğimizde, bizim özgürleşme eylemimiz bizi

6 Gönüllüler ayrı bir kategori değildir. Kurucular, profesyonel gönüllüler, yerli kadınlar ve kız öğrencilerin tamamı gönüllüdür. Yani gönüllülerden bahsedildiği zaman, bu 'bizim verici/hizmet sağlayıcı/katılımcı yönlerimiz' olarak algılanmamalıdır.

7 Çocuk bakımı konusunda İMECE'den kadınlar yerel belediyeden her mahallede ucuz bir kreş siyasi hakkını talep ettiler.

etkinlik alanımızı genişletmeye itti. Bu öğrenme süreci daha sonra, yerli kadınlara bir şey öğretmeye değil, ortak öğrenme sürecine dönüştü.

Eğitsel dayanılma sürecinde her dayanışma eylemi aslında, bilgi ve deneyimimizi paylaşmayı öğrenmemiz bakımından eğitseldi. Yine Freire'nin mülakatta söylediği gibi sadece somut dünyayı analiz etmek özgürleşme için yeterli değildi ve bu nedenle bizim de *praksise* ihtiyacımız vardı (age.: 59). Bizim yaptığımız da buydu. Nereden geldiğimiz veya oranın yerlisi olup olmadığımızın bir önemi yoktu, hepimiz kadınlar olarak etkinliklere katılıyorduk ve birbirimiz için özgürleştirme araçları olarak işlev görüyorduk, çünkü birbirimize bir praksis alanı sağlıyorduk.

Örneğin mahalledeki yozlaşmaya karşı anneler İMECE'de örgütlendiler. İstanbul'un çevresel semtlerinden biri olan Esenyurt, toplumsal adaletsizliğin ve yozlaşmanın kamu olanaklarına erişim yoksunluğuyla birlikte meydana geldiği bir yerdir. Dolayısıyla uyuşturucu çeteleri bölgede yayılmıştır ve bu etkinlik ergenlik çağındaki çocuklar ve gençler arasında yerleşmiştir. Çocukların esas ve tek bakıcıları olan mahalledeki anneler, çocuklarını bu tehlikeden korumaya uğraştılar. Vakit geçirmek için İMECE'ye gittikleri bir seferinde yerli kadınlar bu konuyu ele aldılar, Çarşamba toplantılarının gündemine soktular ve bir eylem planı hazırladılar. Sonra birlikte çocuklara arabasından sigara ve para verdiği bilinen bir adamla yüzleşmek için vardiya programı oluşturduk. Anneler bu adamı çocuklara uyuşturucu ve sigara verirken yakaladılar ve onun mahalle çevresinde gezmesini yasakladılar.⁸

Hem Çarşamba buluşmalarında hem de diğer toplantılarda konumumuzu, nasıl bir mahallede yaşamak istediğimizi, neden bazı işlerin kadınlar olarak bizim omzumuzda olduğunu ve eğitsel farklılıklarımıza rağmen ortak sorunlarımızı nasıl paylaştığımızı tartıştık ve analiz ettik. Yaşamlarımızdaki pek çok meseleyi tartıştık, birlikte somut kararlar aldık ve somut eylemler ürettik; bunlardan bazıları bize daha gerçekçi olmamız gerektiğini öğretti. Eğitimli ve eğitimsizler, gelin ve kaynanalar, anneler ve kızlar, doktorlar ve hastalar, öğretmenler ve ebeveynler vb. gibiler arasındaki hiyerarşiyi tartıştık. Bu sürece Freire'nin terimiyle *bilinçleştirme* denebilir (Bee 1980: 42), çünkü her tür ve çeşitten kadınlar olarak biz kendi kendimizle ve birbirimizle hareket ediyorduk, tepki veriyorduk, uyguluyorduk, duvara toslayarak öğreniyorduk dünyaya dair kararlar alıp bu kararları bazen değiştiriyorduk ve böylece de eleştirel bilincimizi geliştiriyorduk.

Eğitsel dayanışma

Eğitsel dayanışma İMECE'nin praksise giriştiğinde başlangıç noktasıydı. Yerli kadınlar hem kendileri için hem de kızları için bu etkinliklere katılmaya istekliydiler. Dolayısıyla eğitim alanındaki dayanışma etkinlikleri ilk kurulduğunda örgütün temel işleviydi.

İster sağlık ister hukuk alanında olsun her etkinliğin bir şekilde eğitsel bir niteliği vardı. Bununla birlikte etkinliklerin başlangıcı en çıplak haliyle eğitimle alakalıydı. Örneğin mahallede pek çok kız öğrenci vardı ve bunların çoğu okul derslerinin çoğunluğuyla sıkıntı yaşıyordu. Bir grup eğitimci, aktif öğretmen olduğu için, bu kızlar adına bir dayanışma örgütü tesis etmek zor olmadı. Örneğin İMECE düzenli olarak eğitim dayanışmaları organize etmektedir ve 12 liseli kız öğrenciyi üniversite sınavlarına ve 10 ortaokullu kız öğrenciyi lise giriş sınavlarına hazırladı. Bunların yanı sıra İMECE 15

⁸ M. W. Apple'ın makalelerinin çevrildiği *Neoliberalizm ve Eğitim Politikaları Üzerine Eleştirel Yazılar* kitabın arkasında bu çocuklarla yapılmış bir söyleşi bulunmaktadır.

kıza İngilizce öğretti. Çok sayıda gönüllü İngilizce öğretmeni olduğu için, kız öğrencilere ve genç kızlara başka türlü karşılayamayacağı İngilizce dil eğitimi vermek zor olmadı. Daha sonra bu kızların anneleri kendileri için de İngilizce kursu istediler. Başlangıçta öğretim verilecek eğitim alanları kurucular tarafından söyleşiler sırasında gelen talepler not alınarak belirlendi, ama bütün kadınlar Çarşamba günleri yapılan karar alma toplantılarına katılmaya başlar başlamaz, bu kararlar kolektif olarak alınmaya başladı.

Okul derslerinin yanı sıra bu kızlara özgüven, kendi fikirlerini ifade etme, düşüncelerinin arkasında durma, yapılacak işlerde işbirliği, kolektif boş zaman etkinliklerinde işbirliği ve kendi yaşamlarında cinsiyet dayanışmasının önemi ve somut sonuçları hakkında başka türden eğitimler de verildi. Ancak eğer matematik, İngilizce ve coğrafya gibi ‘resmi’ müfredat dersleri dayanışma amacıyla öğretilmeseydi, mahallenin kızları ve onların aileleriyle entegrasyonun çok daha uzun süreceği açıkça belirtilmelidir. Başka bir deyişle doğrudan bir cinsiyet dayanışması ve kadınların güçlendirilmesi söylemi başlangıç için sempati duyulacak bir şey olmazdı ve örgüt önyargı ve dışlanmayla karşı karşıya kalabilirdi, çünkü diğer kadınlarla birlikte kadınlar için yapılan herhangi bir şey, toplum düzenine bir tehdit olarak algılanma eğilimi göstermektedir.

Eğitsel dayanışmanın en sorunlu alanı okuryazarlık dayanışmasıydı. Burada İMECE farklı ezilmiş etnik gruplardan insanlara hakim grubun dilinde okuryazarlık öğretme ikilemiyle karşı karşıya kaldı. Yerli kadınlar çaresizce okuma-yazma öğrenmek istiyordu, çünkü ne zaman ev dışında bir şey yapmaları gerekse kendilerini çok dezavantajlı hissediyorlardı. Örneğin İMECE’deki kadınlardan birinin bildirdiği üzere, kadın bir gün en yakında bulunan gelişmiş kent merkezlerinden Bakırköy’ün merkezinde gitmek zorundaydı. Otobüs durağında adamın birine önlerindeki otobüsün Bakırköy’e gidip gitmediğini sordu. Adamın cevabı basitti: ‘Orada kocaman harflerle yazıyor. Kör müsün?’ Ama kadının cevabı daha da basitti: Yarı Türkçe, yarı Kürtçe aksanıyla ‘Hayır, sadece okuma yazma bilmiyorum’ dedi. Bu nedenle kadınlar okuma yazma öğrenmek istiyorlardı. Bazıları konuşma anlamında bile çok az Türkçe biliyordu veya yaşamlarının geç bir döneminde, kendi anadillerinde be okuryazarlık tecrübesi olmadan öğrendikleri bir dilin fonolojisini anlamakta güçlük çekiyordu. Bunun anlamıysa ‘kişinin ikinci dilinde okuryazarlık öğrenmesi’ydi ve bu da çok mantıksız bir şeydi.

Esenyurt’ta yaşayan ve gönüllü olarak okuma yazma öğreten ilkokul öğretmenleri vardı. Aslında bu mesele öğretmeye gönüllü olan kadınlar tarafından sorunsallaştırıldı. Çarşamba toplantılarında bu sorun tartışıldığında camiadan gelen fikir ve kararlar çok açıktı. Bunlar şöyle özetlenebilir: *Etik olsun olmasın Türkçe dilinde okuryazarlık öğrenmeliyiz, çünkü kamusal yaşam zaten bu dil etrafında organize edilmiştir. Sadece hakim kültürün dili olduğu için Türkçe okuma yazma öğrenmemek, yalnızca bizim çaresiz ve güçsüz durumumuzun sürmesine katkıda bulunacaktır. Bunun ne anlama geldiğinin farkında olmalıyız, ama yine de bunu öğrenmeliyiz.*

Tüm bu eğitim dayanışmaları arasında en zor mesele ‘alıcı-sağlayıcı’ hiyerarşisini dönüştürmekti. Bu sorunla ‘alıcıların’ müfredatın şekillenmesi sürecine dahil edilmesiyle aşılmaya çalışıldı; yani öğrenciler ne öğreneceklerine, ne zaman öğreneceklerine ve bazen öğretilen konunun belirli bir şekilde öğretilmesinden dolayı öğrenme zorluğu yaşarlarsa nasıl öğreneceklerine karar veriyorlardı. Örneğin bir okuryazarlık dersinin başlamasından sonra öğretmenin yaklaşımı tartışma konusu oldu, çünkü öğretmen öğrencilere kendisiyle aynı entelektüel arkaplana sahiplermiş gibi davranıyordu. Öğrenciler karar alma toplantılarında tepkilerini ve onların daha yavaş öğrenmesine yol açan benzersiz durumlarını dile getirdiler. Ayrıca bu durumu göz ardı eden ve sabırsız davranan, böylece

onların zorla kazanılmış şevklerini kırmasına tepki verdiler. Sonrasında bu sorun öğretmen ve okuryazarlık kursuna katılanlarla yapılan bir başka toplantıda çözüldü.

İMECE yine gönüllü profesyonellerle yürüttüğü bir programla 15 kıza tiyatro eğitimi verdi ve onların 8 Mart günlerinde çeşitli yerlerde bir oyun sergilemesine yardımcı oldu. Kadın sorununa ilişkin kutlamalar boyunca İMECE yerli kadınları halk içinde seslerini çıkarmaya teşvik etti ki bu topluluk içerisinde bu, genelde düşünüldüğünden çok daha zor ve tuhaf bir şeydir. Bu bakımdan kız tiyatro grubu, ilk sahne deneyimlerinde 1500-2000 civarında insandan oluşan bir kalabalığın karşısında oynama tecrübesi edinirken diğer kadınlar da kamusal mekanda, açık bir parkta fikirleri ve istekleri hakkında mikrofondan konuşmayı tecrübe ettiler. Sadece erkek lider şahsiyetlerin kamusal alanda konuşma geleneğine sahip olduğu bir yerde, bu çok önemli bir deneyimdir.

Diğer yanda bu topluluk karşısında konuşma deneyiminin getirdiği sorunlar vardı. Örneğin kadınlar ya halka kendini kabul ettirmek için ya da konuşmalarının içeriğinde erkek şahsiyetleri taklit etmek için kendi sesleriyle değil, hakim ataerkil tonda konuştular. Yine de bu çok büyük bir sorun değildi; sadece karar alma toplantılarımızda tartışma konularından biri oldu. Eğer kusursuz bir halk içinde konuşma tecrübesi olsaydı, çok tuhaf olurdu.

Sağlık dayanışması

İMECE, gönüllü doktorların ve sağlık profesyonellerinin katılımıyla aylık sağlık dayanışması programları organize etmektedir. İMECE'den veya değil en az 200 yerli kadın düzenli olarak bu programlarda aktif bir rol oynamaktadır. Sürmekte olan bilgi akışının parçası olarak onların deneyimini güven içinde paylaşıyoruz; bu da bilginin hiyerarşik temelini ortadan kaldırmamıza olanak sağlamaktadır. İMECE'den olmayan gönüllü doktorların bu kadar ilginç ve cesur sorular karşısında şaşkınlıklarını ifade ettikleri çok durum olmuştur. Bunun nedeni İMECE'deki kadınların doktorlara, önerdikleri şeyin kendi yaşamlarında işe yarayıp yaramadığını anlamak için doktorun verdiği bilgiyle ilgili mahrem şahsi sorular sormalarıydı. Kadınlar sadece oturup bilgi almayı beklemiyorlardı, bilginin pratikte nasıl kullanıldığını sorguluyorlardı. Bu da mesleği üzerine sözü aldığı anda hiyerarşiyi muhafaza etmeye alışmış bir doktor için sıradışıydı.

Bu sağlık seansları boyunca yerli adamlar karılarının kendilerine karşı kışkırtılıp kışkırtılmadığını görmek amacıyla programa katılmaya ısrar ettiler. İlk başta belli bir mesafeden seansları gözlemlemelerine izin verildi ve sonra kadınları yalnız bırakmaya karar verdiler, çünkü kadınların sağlığı için faydalı bir şey yapılıyordu (daha da önemlisi, görünüşe bakılırsa onların davranış normlarını tehdit eden bir şey yoktu).

Başlangıçta bazı yerli kadınlar, farklı etnik ve kültürel kökenlere sahip 'öteki' kadınlarla, özellikle de Roman kadınlarla aynı mekanı paylaşmaktan rahatsızdılar. Bu davranış daha sonra olumlu bir şekil aldı. Bir diğer sorunlu alansa, bazen hislerini kendilerine saklamalarıydı, çünkü komşularına dedikodu malzemesi olmak istemiyorlardı. Yine de çok ilerleme kaydedildi, şimdi pek çok kadın sorunlarını, hem de ailede eşlerinin dışında erkek üyelerin cinsel tacizleri hakkındaki sorunlarını bile paylaşabilmektedirler.

İMECE'nin planları arasında kendimiz için sağlık hizmeti sağlayacak bir para fonu oluşturma projesi ortaya atmak bulunmaktadır. Bu fon daha sonra daha yararlı sosyal güvenlik biçimlerine dönüşebilir.

İş dayanışması

Daha önce de belirtildiği gibi Esenyurt'taki pek çok kadın ailelerinin geçimini sağlamak için çalışmak zorundadır. Ancak, bu zorunluluk dikkate alındığında, evlerinden çıkmalarını gerektirmeyecek işleri tercih etmektedirler, çünkü çocuklarına bakacak hiç kimse veya hiçbir kurum yoktur. Dolayısıyla çevredeki fabrikaların dağıttığı parçabaşı işleri yaparak evde çalışmayı tercih etmektedirler. Ama aşırı derecede düşük bir miktarda para almaktadırlar ve düzgün veya zamanında ödeme alacaklarına dair hiçbir garanti yoktur.

Bu durumun ışığında İMECE, parçabaşı iş üzerine bir proje yürüttü ve parçabaşı iş yapan kadınlar kooperatifin koruması altında örgütlendi. Çoğumuz mahallede uzun bir süredir bu tür bir iş yapıyorduk. Bu parçabaşı iş etkinlikleri bir fabrika için paketlenmiş çikletleri kutulamakla başladı. İşimizi tamamlamak için çok sıkı çalıştık, ama fabrika sahibinden ücretlerimizi almakta güçlük yaşadık. Bu da bizi paramızı almak için farklı ortak dayanışma stratejileri geliştirmeye yöneltti. Böylece bu etkinlik normal anlamında bir başarı değildi, ama bizim için dayanışma geliştirmek, yekvücut olarak hareket etmek ve emek haklarımızı savunmak bakımından çok etkili bir *praksisti*.

İMECE için bir başka önemli etkinlik alanı, ilçenin görece olarak zengin bölgesi Bahçeşehir'de yapılan ev işleriydi. Aslında bir kadın kooperatifi fikrinin altında yatan ana hedeflerden birisi, ev işine giden kadınları bir araya getirme amacından türemişti. Bu amaç zamanla parçabaşı işle karşılaştırıldığında önceliğini yitirmiştir.

Daha sonra İMECE, Marmara Üniversitesi Kadın İşgücü İstihdamı Araştırma ve Uygulama Merkezi'yle işbirliği içinde ev temizlikçileri için bir proje yürütmeye karar verdi (ve buna eşlik edecek iş eğitimi ve diğer genel vatandaşlık eğitimi ve şehir oryantasyonu da içeren bir eğitim projesi planladı). Üniversiteyle işbirliği gerçekleştirilemedi ama mesele üzerine düşündükten sonra kadınlar projenin uygulanması için çeşitli alanlara Çarşamba toplantılarında karar verdiler ve bu etkinliği bir süreliğine devam ettirdiler. Bu arada onların etnik kimlikleriyle ilgili önyargılar ortaya çıktı ve bazı kadınlara yakıştırılan peşin hükümlü özellikler onları cemaatten dışlamak için bahane olarak kullanıldı. Bu durum özellikle bu işin karlı olduğu ortaya çıkınca söz konusu oldu.

Bu iş bir süre devam etti, ama sonra parçabaşı işe daha fazla vurgu yapıldı. Bu noktada şeffaflık ve açıklık ilkesinin altı çizildi; tavrın kendisi de bir süredir tartışma konusuydu. Bu dönem, tartışmalar zaman zaman şovenizme doğru kayma eğilimi gösterdiği için, kurucu üyelerin tartışmalara belirleyici etken olarak müdahale etmekle tartışmaları gözlemek arasında kararsız kaldığı bir dönemdi. Bir yanda cemaatin kanaatini belirleme statüsü ve gücüne dayanan iktidar ilişkisine karşı durmak, diğer yanda da şovenizm eğilimine müdahale etmek vardı.

Kadınlar ayrıca, İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Bölümü'ndeki Kadın Araştırmaları Derneği'yle işbirliği içinde İMECE'de tekstil makinelerini kullanmak için mesleki eğitim projesini de başarıyla yürütmüşlerdir. Bu projede 300'den fazla kadın sanayi tipi dikiş makinelerini kullanma eğitimi almış ve piyasa için giyilmeye hazır kıyafetler ve aksesuarlar üreterek bir miktar para kazanmışlardı.

Bu etkinlik daha sonra belediye ve vilayetin bizim kadınlar olarak taleplerimiz karşısında cehaletlerini göstermesiyle 'iş istiyoruz, siyasi beyanat değil' kampanyasına dönüşmüştür. Bunun ardından iş talebiyle birlikte listeye kreş talebini de ekledik, çünkü bu ikisi kadınların çalışmasına imkan veren sıkıca birbirine bağlı iki unsurdu. Şimdiye kadar halk toplantıları düzenledik, belediyeyle bir görüşme ayarladık ve mahallede bilinç arttırmak için ev ziyaretleri gerçekleştirdik.

Etkinliğin başında farklı etnik kökenlerden gelen kadınlar olarak karşılıklı önyargılarımız, ekonomik bir hedefe ulaşmak şeklindeki ortak amacımızla birlikte bir dayanışma zeminine dönüştü. Yine de Roman kadınların tüm bu ekonomik etkinliklere katılımını 'normalleştirme'nin zor olduğu belirtilmelidir.

İçeriden bir bakış açısıyla bir değerlendirme: 'yardım sağlayanlar-yardım alanlar' paradigmasını dağıtmak

Sonuç olarak İMECE, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin mevcut 'güçlendirme' paradigmasından farklı bir kadın dayanışma sürecinin bir örneği olmuştur.⁹ Aynı zamanda kendisini Marksist örgütlerin tüm insanlığı özgürleştiren 'büyük anlatısı', kadın sorununu meselenin bir alt kolu olarak gören ve feminizm fikrine doğrudan karşı çıkan klasik genel görüşünden de ayırmaktadır. Aslında bu, ikinci dalga feminizmin ruhunu yirmibirinci yüzyıl bağlamında uygulama ve onun, dahil olan her kadının eğitim ve etnisite farklarına bakılmaksızın paralel bir şekilde bilinçlenme sürecine katkıda bulunmasını sağlama girişimidir. Tüm süreç her aşamada eğitimi içermiştir, ama bu, hem örgün eğitim almış hem de örgün eğitim almamış olanların eşit derecede ihtiyaç duyduğu farklı türden bir eğitimdi. Pratikte sürecin kendisi tarafından eğitildik. Ve aldığım hiçbir örgün eğitimle karşılaştırılamazdı.

İMECE'de yapılan iş kadın hakları fikrini, feminist hareketin uğruna mücadele ettiği ve kazandığı imkanlara ve yasal haklara ulaşmaktan çok uzak, Romanlar gibi dışlanmış gruplar ve etnik azınlıklar da dahil olmak üzere en dezavantajlı kadınlara uygulamaktadır. İMECE bunu 'konuşarak' değil, sorunlarımızın çözümü için kurucular olarak bizim de dahil olduğumuz kadınlar için ve kadınlarla birlikte gerçekten 'pratikte' yapmaktadır. Bunu yaparak İMECE kadınların hak ve imkanların 'alıcısı' olarak değil, aktif 'aktrisler' olarak, sürecin gerçek yaratıcıları olarak ilerlemesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

İMECE önceden planlanmış ve test edilmiş bir proje değildi; daha ziyade kendini keşfetmek ve bilinç arttırmak üzere yola çıkmış ve kendini *praksis* alanında bulmuş kadınların bir tür kendini gerçekleştiriydi. İMECE benim gibi kurucu üyelerin inisiyatifleriyle başlamış olabilir, ama benim bile neye evrileceği konusunda hiçbir fikrim yoktu. Dolayısıyla İMECE, hep birlikte İMECE'yi yaratan Esenyurt kadınlarının ve ilk kurucuların ürünüdür, çünkü ne yapılacağı, nasıl yapılacağı ve neden yapılacağı bir vücut olarak hep birlikte onların inisiyatifindeydi.

Eğitim, sağlık ve hukuki sorun ve pratiklerde dayanışma hep baskıcı hiyerarşi ve tahakküm mekanizmalarının ortadan kaldırılabileceği bir şekilde tasarlanmıştır. Dahil olan her birimiz, kadın dayanışmasının 'hiyerarşik iktidarı' 'kolektif güçlendirmeye' değiştireceği fikrini içselleştirmek için kendi içimizde bir mücadele yaşamaktayız.

İMECE'yi kuran bizler için 'alıcı-verici' paradigması dışında hareket etmek çok önemliydi, ama sürecin kendisi çok zor ve sıkıntılı oldu. Zorluklar iki alanda kendini göstermektedir. Birincisi, eğitilmiş kadının bir 'verici' rolünden sıyrılması çok çaba gerektirmektedir. Bu tuzağa düşülerek çok hata yapılmış ve çok fırsat yitirilmiştir. Diğer yandan, yerli kadınları ikna etmek ve onların *alıcı* rolüne çok alıştığı bir durumda *aktif özneler*e dönüşmesine yardımcı olmak çok zordu. Bu ikiliğin her bir tarafı, diğer tarafın mücadelesini olumsuz etkiledi. Örneğin yerli kadınlar aktif bir rol oynamakta daha başarısız oldukça, eğitilmiş kadınlar daha çok verici olmaya yöneldiler ki, bu da onların özgürlük

anlayışına aykırıydı. Yerli kadınlar, eğitimli kadınları kendilerine ne yapılacağını 'buyurmaları' konusunda uyardı, çünkü onlar 'cahil' insanlardı ve dolayısıyla hiçbir şey bilmiyorlardı.

Neyse ki sağlık, eğitim ve hukuk alanında dayanışma etkinlikleri başladıktan kısa bir süre sonra yerli kadınlar, gerekli olduğunu hissettikleri her konuda kurumun karar alma süreçlerine katılmaya başladılar. Tüm önemli kararlar İMECE'nin düzenli Çarşamba toplantılarında alınmaktadır. Düzenli olarak katılan 20 yerli kadının haricinde, özellikle eğitim, sağlık ve iş gibi kilit önem taşıyan meselelerle ilgili karar alma sürecine çok daha fazla yerli kadın katılmaktadır. Karar alma toplantıları tüm yerli kadınlara açıktır ve çevrede iyi bilinmektedir. Hiçbir kadının kolektif olarak belirlenen programa katılmasına, katkı sunmasına ve bu programda yer almasına hiçbir sınır getirilmemektedir. İkili 'alıcı-verici' fenomenini aşmak konusundaki zihniyet sorunu bu tür bir karar alma mekanizmasıyla hafifletilmektedir.

Bugüne kadarki süreç boyunca, toplumun erkekleri ve çocukları da göz önüne alınmadığı sürece, kadınların özgürleşmesi bakımından çok az şeyin başarılabilceği İMECE tarafından açıkça görülmüştür. Bu İMECE'nin sorunlarından biridir. Çünkü kadınların ezilmesinin iki yanı vardır; sadece kadınlar için yeni bir düşünce ve pratik şekli üretmek eksik kalacaktır. Kadınları değiştirmenin toplumda bir dereceye kadar fark yaratacağı iddia edilebilir, ama çoğu zaman bunun aksi yöne doğru gittiği açıktır. Bulmacanın eksik parçalarını tamamlamak için yetişkin erkekler ve çocuklar için de bir şeyler yapılmalıdır. Bu sadece sözde kalan bir mesele değildir, İMECE için çok somut bir deneyimdir, çünkü birçok çalışma, erkeklerin dışlanması nedeniyle engellenmiştir. Bu çalışmanın daha ne kadar ileriye gidebileceği ve sınırlarının ne olduğu hakkında çok sayıda soru vardır. Yine de karşılaştığımız sınırların önümüzde yeni ufuklar açma potansiyeli olduğu akılda tutulmalıdır.

Kaynakça

Akal, Emel. 2003. *Kızıl Feministler*, İstanbul: TÜSTAV Yayınları.

Apple, Michael. 2004. *Neoliberalizm ve Eğitim Politikaları Üzerine Eleştirel Yazılar*, İstanbul: Eğitim-Sen Yayınları.

Bee, Barbara. 1980. 'The Politics of Literacy', Robert Mackie (der.), *Literacy and Revolution: the Pedagogy of Paulo Freire*. Londra: Pluto Press.

Berktaş, Fatmagül. 1994. 'Türkiye'de Kadın Hareketi: Tarihsel bir Deneyim', *Kadın Hareketinin Kurumsallaşması*. İstanbul: Metis.

Bora, Aksu. 2002. 'Bizi Bu Fark Yaraları Öldürür', *Defter*, Kış, s. 57-67.

Çakır, Serpil. 1996. *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.

Davis, Rex. 1980. 'Education for Awareness: A Talk with Paulo Freire', Robert Mackie (der.), *Literacy and Revolution: the Pedagogy of Paulo Freire*. Londra: Pluto Press.

Işık, Nazik. 2002. '1990'larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler', Aksu Bora ve Asena Günal (der.), *90'larda Türkiye'de Feminizm*. İstanbul: İletişim.

Kardam, Filiz ve Yıldız Ecevit. 2002. '1990'ların Sonunda bir Kadın İletişim Kuruluşu: Uçan Süpürge', Aksu Bora ve Asena Günal (der.), *90'larda Türkiye'de Feminizm*. İstanbul: İletişim.

Tekeli, Şirin. 1994. 'Kadın Hareketi', *İstanbul Ansiklopedisi*, no. 33.

----. 1995. 'Women in Turkey in the 1980s', Şirin Tekeli (der.), *Women in Modern Turkish Society*. Londra ve Atlantic Heights, NJ: Zed Books Ltd.

Türkeş, Ömer. 2000. 'STK'lar ya da Sanal Toplum Kuruluşları', *Birikim*, Şubat, s. 47-51.